

Odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja

Ovčar, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:667447>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Petra Ovčar

**ODNOS KONZUMACIJE SREDSTAVA
OVISNOSTI, STILOVA PRIVRŽENOSTI U
ROMANTIČNIM ODNOSIMA I
SAMOPOŠTOVANJA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Petra Ovčar

**ODNOS KONZUMACIJE SREDSTAVA
OVISNOSTI, STILOVA PRIVRŽENOSTI U
ROMANTIČNIM ODNOSIMA I
SAMOPOŠTOVANJA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Renata Glavak Tkalić

Zagreb, 2023.

Odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja

SAŽETAK

Cilj provedenog istraživanja bio je prikupiti podatke o konzumaciji različitih sredstava ovisnosti na uzorku studenata te ispitati odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja kod osoba mlađe odrasle dobi. Istraživanje je provedeno *online* putem na prigodnom uzorku od 413 studenata (79,7% ženskih) s područja Republike Hrvatske. U istraživanju su korišteni Anketni upitnik o uporabi sredstava ovisnosti kod studenata, Skala samosviđanja i samokompetentnosti (Tafarodi i Swann, 2001) te Upitnik privrženosti prema ljubavnim partnerima (Kamenov i Jelić, 2003). Provedbom MANOVA-e utvrđeno je da su muškarci statistički značajno češće konzumirali sva ispitivana sredstva ovisnosti, bili skloniji opijanju od žena te postizali statistički značajno više rezultate na skali samosviđanja. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga je statistički značajno pozitivno korelirala s učestalosti opijanja i kod muškaraca i kod žena, a negativno s dimenzijom samosviđanja kod muškaraca. Provedbom binarne logističke regresijske analize utvrđeno je da je set prediktora, koji uključuje dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetenciju, statistički značajno predviđao varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga i kod žena i kod muškaraca. Pritom se najboljim prediktorom životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga i kod žena i kod muškaraca pokazala učestalost opijanja, a kod muškaraca značajan prediktor bilo je i samosviđanje.

Ključne riječi: konzumacija sredstava ovisnosti, privrženost prema romantičnim partnerima, izbjegavanje, anksioznost, samopoštovanje, samosviđanje, samokompetencija

ABSTRACT

The aim of the conducted research was to collect data of substance use on a sample of students and to examine the relationship between substance use, attachment styles in romantic relationships and self-esteem in younger adults. The research was conducted online on a random sample of 413 students (79,7% females) from Croatia. The instruments used were the Survey Questionnaire of substance use among Students, the Self-liking/self-competence Scale (Tafarodi and Swann, 2001) and Attachment in close relationships Inventory (Kamenov and Jelić, 2003). Through the implementation of MANOVA, it was determined men consumed all investigated addictive substances significantly more often, were more prone to binge drinking than women and achieved significantly higher results on the self-liking scale. The lifetime prevalence of illegal drug consumption was significantly positively correlated with the frequency of binge drinking in both men and women, and significantly negatively correlated with the dimension of self-liking in men. Binary logistic regression analysis determined that a set of predictors, which includes the age of first alcohol consumption, frequency of binge drinking, avoidance, anxiety, self-liking and self-competence significantly predicted the variance of lifetime prevalence of illegal drug consumption in participants of both sexes. The best predictor of lifetime prevalence of illegal drug use in both women and men was the frequency of binge drinking. Among men, self-liking was also a significant predictor.

Keywords: substance use, attachment to romantic partners, avoidance, anxiety, self-esteem, self-liking, self-competence

SADRŽAJ

1. UVOD	1
<i>1.1. Fenomen zlouporabe sredstava ovisnosti</i>	1
<i>1.1.1. Prevalencija konzumacije sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj</i>	2
<i>1.1.2. Zlouporaba sredstava ovisnosti u studentskoj populaciji</i>	3
<i>1.2. Privrženost</i>	5
<i>1.2.1. Odnos privrženosti i konzumacije sredstava ovisnosti</i>	6
<i>1.3. Samopoštovanje</i>	7
<i>1.3.1. Odnos samopoštovanja i konzumacije sredstava ovisnosti</i>	8
2. CILJ I PROBLEMI	10
3. METODA	11
<i>3.1. Sudionici</i>	11
<i>3.2. Instrumenti</i>	11
<i>3.3. Postupak</i>	14
4. REZULTATI	15
5. RASPRAVA	23
<i>5.1. Nedostaci i ograničenja provedenog istraživanja te implikacije za buduća istraživanja</i>	29
6. ZAKLJUČAK	33
7. LITERATURA	34

1. UVOD

1.1. Fenomen zlouporabe sredstava ovisnosti

Često se termin „sredstva ovisnosti“ poistovjećuje s terminom „droga“, međutim, navedeni pojmovi nisu istoznačni. Sredstva ovisnosti označavaju širi termin od termina droga, konzumenta dovode do razvoja ovisnosti u fizičkom i psihičkom smislu, a uključuju droge, alkoholizam te problematično i patološko kockanje (Brlas, 2017). Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 39/19) ovisnost se definira kao „stanje neodoljive psihičke ili fizičke potrebe za uporabom droge“. Ovo stanje obilježavaju brojne promjene ponašanja i psihičkih procesa koji uključuju težnju za daljnjim konzumiranjem sredstava ovisnosti kako bi se ostvarila uгода ili izbjegla neugoda radi prestanka konzumacije (Brlas, 2017). Droga se definira kao „svaka tvar koja se unosi u organizam, a koja nije hrana“ te uključuje prirodne i sintetičke kemijske spojeve čija djelatna tvar utječe na središnji živčani sustav i mijenja čovjekovo psihofizičko funkcioniranje, njegovo doživljavanje i ponašanje. Kao posljedica utjecaja navedenih tvari pojedinac postaje sve manje sposoban kontrolirati vlastito ponašanje (Brlas, 2017).

Svaka konzumacija sredstava ovisnosti koje štetno djeluje na zdravlje i zakonski nije dozvoljena naziva se zlouporabom (Brlas, 2017). Navedena predstavlja ozbiljan, brzo razvijajući niz prijetnji i problema suvremenog svijeta. Radi se o opasnom zdravstvenom i društvenom izazovu, kako u svijetu tako i u Republici Hrvatskoj, što zlouporabu sredstava ovisnosti čini transkulturalnim fenomenom. Neka od štetnih djelovanja na konzumenta uključuju slabljenje pamćenja i procesiranja informacija, oslabljenu koncentraciju, impulzivno ponašanje, česte i nagle promjene raspoloženja, halucinacije, dezorijentiranost, sniženi potencijal za učenje, povećani rizik od drugih ovisnosti i brojne druge (Kooreman, 2017). Osim utjecaja na kognitivne i ponašajne funkcije, opetovana konzumacija sredstava ovisnosti dovodi do inhibicije razvoja samokontrole pojedinca te njegovih mehanizama suočavanja sa stresom. Nadalje, posljedice učestale konzumacije mogu dovesti do razvitka problema psihičkog i fizičkog zdravlja, narušavanja kvalitete socijalnog života, lošijeg učinka na poslu ili obrazovnom putu koji posljedično mogu dovesti do odustajanja od školovanja, gubitka posla, društveno neprihvatljivih ponašanja te socijalne isključenosti (Bouillet, 2007).

1.1.1. Prevalencija konzumacije sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj

Istraživanje u općoj populaciji Republike Hrvatske pokazalo je kako je konzumacija sredstava ovisnosti među mlađim odraslim osobama u porastu (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Pritom je alkohol najčešće konzumirano sredstvo ovisnosti, kako u Hrvatskoj tako i u Europi, a prosječna dob njegove prve konzumacije iznosi 16 godina i jedan mjesec ($M=16,09$, $sd=3,57$) (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Najveća prevalencija konzumacije alkohola u posljednjih mjesec dana utvrđena je u dobnoj skupini između 15 i 24 godine, a muškarci ga češće konzumiraju te su znatno češće skloniji opijanju u odnosu na žene (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Kada se radi o opijanju istraživanja su pokazala da je isto statistički značajno povezano s češćom konzumacijom ostalih sredstava ovisnosti, a poglavito ilegalnih droga (O'Grady i sur., 2008; Esser i sur., 2021). Povrh toga, prema izvještaju američkog Centra za kontrolu i prevenciju bolesti (engl. *Centers for Disease Control and Prevention*, 2022), pokazalo se kako osobe sklonije opijanju imaju četiri puta veću vjerojatnost da će koristiti druga sredstva ovisnosti nego osobe koje tome nisu sklone.

Jedan od teorijskih modela ovisnosti koji se često koristi u istraživanjima je tzv. teorija vrata (engl. *gateway*), kojom se postulira da uzimanje jedne vrste sredstava ovisnosti dovodi do postupnog prelaska na drugo, u pravilu „teže sredstvo“ (Kandel i sur., 1992). Istraživanja su, naime, ustvrdila kako konzumacija alkohola progresivno može dovesti do konzumacije duhanskih proizvoda te korištenja ilegalnih droga. Ovdje je vrlo važno napomenuti da dob početka konzumacije i učestalost uporabe predstavljaju snažne prediktore daljnje konzumacije. Naime, utvrđeno je kako se ranija dob prve konzumacije alkohola i cigareta pokazala statistički značajno povezanom s povećanim rizikom od upotrebe drugih sredstava ovisnosti (Schulte i Hser, 2014; Kleinig, 2015). Na ove su nalaze ukazali rezultati različitih istraživanja na velikom broju sudionika, npr. ono DeWita i sur. (2000) provedeno na 5856 sudionika te ono Hingsona i sur. (2006) na 43 093 sudionika. Osim povećanog rizika od upotrebe drugih sredstava, utvrđeno je da raniji početak konzumacije alkohola može rezultirati povećanim rizikom za razvoj ovisnosti o njima (Guttmanova i sur., 2011).

Duhanski su proizvodi drugo najčešće konzumirano sredstvo ovisnosti u općoj populaciji, a prosječna dob prvog pušenja duhana iznosila je 16 godina i 9 mjeseci ($M=16,73$, $sd=3,84$) (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Osim toga, životna prevalencija konzumacije duhana kod mlađih

odraslih osoba iznosila je 62%, a muškarci su nešto češće pušili duhanske proizvode nego žene (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Nalazi prethodno provedenih istraživanja potvrdili su teoriju vrata povezanu s konzumacijom duhanskih proizvoda, odnosno postavku da konzumacija cigareta dovodi do postupnog prelaska na konzumaciju težih sredstava ovisnosti (Šalamon i sur., 2015). U današnje je vrijeme, osim klasičnog pušenja cigareta, sve popularnije postalo korištenje elektroničkih cigareta. Njih je, prema nalazima istraživanja, koristilo 7,4% mlađih odraslih, a kod muškaraca je prevalencija korištenja elektroničnih cigareta bila slična kao kod žena (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020).

Po pitanju konzumacije ilegalnih droga alarmantna je informacija da je prevalencija uporabe ilegalnih droga zabilježena 2019. godine bila dvostruko veća od one iz 2011. godine, a 37,8% mlađih odraslih osoba barem je jednom u životu konzumiralo neku ilegalnu drogu (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Važno je navesti da je prevalencija konzumacije bilo koje ilegalne droge godinu dana prije istraživanja bila dvostruko veća kod muškaraca nego kod žena (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Osim toga, kanabis je bio u najčešće korištena ilegalna droga, a prosječna je dob prvog uzimanja među odraslima bila je 18 godina i 7 mjeseci ($M=18,6$, $sd=4,88$). Oko polovine odraslih sudionika koji su konzumirali kanabis prvi su puta to učinili u dobi mlađoj od 18 godina (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Među mlađim odraslim osobama životna prevalencija uzimanja ostalih ilegalnih droga (npr. ecstasy, kokain, amfetamini) bila je do 8%.

Prema rezultatima istraživanja u općoj populaciji pokazalo se da životna prevalencija konzumacije bilo koje „nove droge“ (tvari koje oponašaju učinke konvencionalnih droga, ali po sastavu su drugačije) među mlađim odraslima iznosi 3,1%, a u godini prije provođenja istraživanja 1%. Ipak, važno je obratiti pažnju na činjenicu da je najveća prevalencija konzumacije bilo koje „nove droge“ u posljednjih godinu dana uočena u dobnoj skupini između 15 i 24 godine (1,2%) (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020).

1.1.2. Zloupotreba sredstava ovisnosti u studentskoj populaciji

Pokazalo se da studenti i zaposlene osobe mlađe odrasle dobi najčešće konzumiraju sredstva ovisnosti, a najviše je vjerojatno kako će se ovisnost o nekom sredstvu razviti kod nezaposlenih osoba mlađe odrasle dobi (Bouillet, 2007; Richter i sur., 2017). U potonje navedenu skupinu pripadaju upravo osobe iz studentske populacije, a treba uzeti u obzir kako je kod njih

prisutna želja da se svide društvu te su zbog toga skloni konformiranju normama društvenih skupina. Sukladno navedenom, uočeno je kako se među studentskom populacijom pojavljuje fenomen „socijalnog pušenja“ prilikom kojeg osobe koje nisu redoviti konzumenti duhanskih proizvoda puše u socijalnom okruženju koje opravdava konzumaciju duhana (Song i Ling, 2011). Isti se princip pojavljuje i prilikom konzumacije drugih sredstava ovisnosti poput alkohola i ostalih psihoaktivnih tvari (Waters i sur., 2006). Značajnu ulogu kod navedenog fenomena ima okruženje studenata, a pokazalo se kako studentski domovi mogu biti okruženja poticajna za upuštanje studenata u rizična ponašanja (Skidmore i sur., 2016). Valja istaknuti kako je znatiželja kod osoba mlađe odrasle dobi još uvijek znatno izražena, a osim navedene studenti su nerijetko skloni upuštanju u rizična ponašanja radi zabave i opuštanja, iz dosade te koriste konzumaciju sredstava ovisnosti kao bijeg od svakidašnjih problema (Serowoky i Kwasky, 2017). Također, istraživanja pokazuju kako se pritisak od strane vršnjaka povezuje s upuštanjem u rizična ponašanja, osobito među studentima s nižim samopoštovanjem (Nasozi i sur., 2023).

Dodatan problem predstavlja sve lakši pristup sredstvima konzumacije. Dostupnost droga s pojavom mogućnosti internetske prodaje postala je jednostavnija nego ikad, a valja naglasiti kako profit tržišta droge na Internetu godišnje iznosi 315 milijuna dolara. Navedenom je doprinijelo beskontaktno plaćanje, način koji je populariziran tijekom pandemije koronavirusa, koje nudi kontrolu i štiti osobne podatke konzumenata sredstava ovisnosti te preuzimanje koje ne mora biti osobno već pomoću pošte i srodnih kanala (World Drug Report, 2021). Osim navedenog, bitno je napomenuti kako se svakodnevno pojavljuju novi oblici ovisnosti što je posebno zastupljeno u studentskoj populaciji, a ono što dodatno zabrinjava jest zlouporaba više vrsta droga istovremeno (World Drug Report, 2022). Uzimajući u obzir sve navedeno, postoje brojni opravdani razlozi zbog kojih se studentska populacija smatra relevantnom skupinom za istraživanja rizičnog ponašanja te je potrebno na navedenu problematiku staviti veći naglasak. Povrh toga, teorija socijalne kontrole navodi kako sklonost rizičnom ponašanju može biti posljedica prekida ili slabljenja veza između pojedinca i društva (Hirschi, 1969) zbog čega navedenu sklonost treba sagledati kroz prizmu povezanosti s privrženošću.

1.2. *Privrženost*

Privrženost se definira kao afektivna veza za koju je svojstvena težnja za traženjem i održavanjem bliskosti s određenom osobom, posebice u stresnim situacijama (Bowlby, 1969). Ona se formira u dojenačkoj dobi između djeteta i njegova skrbnika, najčešće majke, a ovisno o kvaliteti tog odnosa novorođenče razvija jedan od tri tipa privrženosti – sigurnu, izbjegavajuću ili anksioznu – ambivalentnu privrženost (Ainsworth i sur., 1978). Osim prema majci kao primarnom objektu privrženosti, osoba može razviti privrženost i prema članovima obitelji, prijateljima, romantičnim partnerima te ostalim ljudima s kojima uspostavi emocionalnu povezanost. Kod odraslih su osoba primarni objekti privrženosti intimni partneri ili prijatelji. Odrasli traže blizinu romantičnog partnera, žele se u njegovoj prisutnosti osjećati sigurno te postaju uznemireni ukoliko im prijete gubitak ili odvajanje od romantičnog partnera (Weiss, 1982; prema Hazan i Shaver, 1994). Osim toga, privrženost u romantičnim odnosima uključuje aktivaciju dvaju bihevioralnih sustava – brige i seksualnih odnosa (Weiss, 1982; prema Hazan i Shaver, 1994) te se može promatrati s evolucijskog gledišta pri čemu se različiti stilovi privrženosti tumače kao prilagodljive strategije ponašanja koje olakšavaju reprodukciju (Simpson i Belsky, 2008).

Hazanova i Shaver (1987) postavili su istraživačke temelje romantične privrženosti. Zaključili su da se tri tipa privrženosti koja postoje u djetinjstvu pojavljuju i u odrasloj dobi – u privrženosti prema romantičnim partnerima. Svemu navedenom valja pridodati kako je Bartholomewa (1990; prema Kamenov i Jelić, 2003) zaključila da postoje dvije odvojene forme izbjegavanja privrženosti – odbijajuća, vođena samodostatnošću, i plašljiva, vođena strahom od odbijanja. Zbog toga je predložila četiri tipa privrženosti u odrasloj dobi – sigurnu, zaokupljenu, plašljivu i odbijajuću privrženost. U podlozi navedene podjele nalaze se dva tzv. radna modela – model o sebi i model o drugima (Kamenov i Jelić, 2003). Oba mogu biti pozitivna ili negativna. Model o sebi je pozitivan ukoliko se osoba smatra vrijednom ljubavi i pažnje, a model o drugima ukoliko osoba druge smatra dostupnima. S druge strane, modeli su negativni ukoliko se osoba ne smatra vrijednom te druge ne smatra dostupnima. Osim pomoću prethodno spomenutih modela, tipovi privrženosti u odrasloj dobi mogu se objasniti pomoću dimenzija anksioznosti i izbjegavanja u romantičnom odnosu. Anksioznost karakterizira strah od odbijanja od strane partnera te je povezana s negativnim modelom o sebi, dok je izbjegavanje povezano s negativnim modelom o drugima, a karakterizirano je neugodom zbog otvorenosti i bliskosti s partnerom (Bartholomew, 1990; prema Kamenov i Jelić, 2003).

Sigurno privrženi pojedinci imaju pozitivan model o sebi i drugima te su nisko na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja. Oni s lakoćom održavaju bliske odnose pri čemu ne strahuju od gubitka autonomije i njeguju intimnost. Za razliku od njih, plašljivo privržene osobe jesu kombinacija negativnog modela o sebi i drugima te su visoko na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja. Oni bi voljeli ostvariti blisku vezu, no strahuju od odbacivanja, pa teško vjeruju drugim ljudima i bliskost im je neugodna. Nadalje, odbijajuće privržene osobe imaju pozitivan model o sebi, a negativan model o drugima te su nisko na anksioznosti, a visoko na izbjegavanju. Teže neovisnosti i dobro se osjećaju bez uspostave bliskih emocionalnih veza. Posljednji tip, zaokupljeno privrženi ljudi imaju pozitivan model o drugima te negativan o sebi, visoko su na anksioznosti, a nisko na izbjegavanju. Oni su skloni podcjenjivanju vlastitih vrijednosti, a bliski ih odnosi zaokupljaju do te mjere da im osobno zadovoljstvo ovisi o tome kako ih drugi prihvaćaju (Hazan i Shaver, 1987; prema Bartholomew i Horowitz, 1991).

Neka su prethodno provedena istraživanja u pitanje dovela razliku između žena i muškaraca u vezi s anksioznošću i izbjegavanjem u kontekstu privrženosti ljubavnom partneru. Primjerice, meta-analiza Del Giudicea (2011) pokazala je da muškarci postižu više rezultate na dimenziji izbjegavanja te niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene. Navedeno se objašnjava iz perspektive različitog socijalnog utjecaja i odgoja kojima su izložena muška djeca, a koji ih uči da budu samostalni, neovisni te da izbjegavaju preveliku intimnost s drugima. S druge strane, provedena su i istraživanja kojima nije utvrđeno postojanje spolnih razlika u navedenim dimenzijama privrženosti (Kirton, 2000; Diamond i Fagundes, 2010).

1.2.1. Odnos privrženosti i konzumacije sredstava ovisnosti

Brojna prethodno provedena istraživanja ukazuju na činjenicu da se različiti stilovi privrženosti mogu povezati sa zlouporabom sredstava ovisnosti (Caspers i sur., 2005; Dumas i sur., 2006; Thorberg i Lyvers, 2006). Uočeno je da se veća prevalencija upotrebe sredstava ovisnosti primjećuje kod sudionika istraživanja koji su nesigurnog tipa privrženosti (Caspers i sur., 2005). Thorberg i Lyvers (2006) su utvrdili da su osobe uključene u programe liječenja ovisnosti o alkoholu, heroinu, amfetaminu i kokainu imale više razine nesigurne privrženosti i straha od intimnosti u usporedbi s kontrolnom skupinom. Nadalje, studija provedena na pacijentima

ovisnima o alkoholu i drogama pokazala je da među njima prevladavaju oni zaokupljenog i odbijajućeg tipa privrženosti (Doumas i sur., 2006).

Borhani (2013) je provela istraživanje na studentima iz Kalifornije, uz preduvjet da su oženjeni, zaručeni, trenutno u romantičnoj vezi ili su u prošlosti imali romantičnu vezu, te je usporedila rezultate sudionika koji su konzumirali sredstva ovisnosti i sudionika koji to nisu činili. Oni koji su konzumirali sredstva ovisnosti imali su znatno izraženiju dimenziju izbjegavanja, rjeđe su dijelili privatne misli sa svojim romantičnim partnerima, više su vjerovali da ih njihovi romantični partneri uspoređuju s prošlim vezama te su u većoj mjeri strahovali od napuštanja. Ovakve nalaze potvrđuju brojna druga istraživanja koja su pokazala da su problematičniji oblici konzumacije sredstava ovisnosti bili povezani s dimenzijom izbjegavanja (Crowell, Fraley i Shaver, 1999; prema Schindler i sur., 2005). Naime, viši rezultati na dimenziji izbjegavanja povezani su s pušenjem većeg broja cigareta na dnevnoj i tjednoj bazi te su imali značajan učinak na problematičnu konzumaciju sredstava ovisnosti kod mladih odraslih osoba (Meredith i sur., 2020). S druge strane, dimenzija anksioznosti, u kontekstu privrženosti, bila je statistički neutralnija po pitanju povezanosti s konzumacijom sredstava ovisnosti, međutim u nekim se istraživanjima pokazala značajno pozitivno povezanom s većom učestalošću konzumacije sredstava ovisnosti (Kassel i sur., 2007).

Zbog navedenog će se u ovom diplomskom radu detaljnije sagledati povezanost konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, kao i uspješnost predviđanja konzumacije ilegalnih droga na temelju navedenih dimenzija privrženosti prema romantičnim partnerima kod ženskih i muških sudionika.

1.3. Samopoštovanje

Samopoštovanje se može definirati kao pozitivan ili negativan stav o sebi (Rosenberg, 1965; prema Rosenberg i sur., 1978). To je evaluativna dimenzija predodžbe koju osoba ima o sebi, odnosno vrednovanje koje pojedinac čini, a koje odražava prihvaćanje ili neprihvatanje sebe. Ukazuje na stupanj u kojemu pojedinac sebe vidi sposobnim, značajnim, uspješnim i vrijednim (Coppersmith, 1967; prema Rosenberg i sur., 1978). Osim toga, ono predstavlja psihološki konstrukt koji je povezan s različitim aspektima poput fizičkog zdravlja i psihološke dobrobiti pojedinaca. Osobe s višim samopoštovanjem su otpornije na stres te se u većem stupnju mogu

prilagoditi okolini, što je izrazito važno zbog održavanja dominacije u društvenim odnosima koja, evolucijski gledano, olakšava stjecanje partnera. Osim što uvelike doprinosi održavanju interpersonalnih odnosa (Barkow, 1980; prema Leary, 1999), visoko je samopoštovanje povezano s većim osjećajem kontrole nad vlastitim okruženjem (Peterson, 1989; prema Leary, 1999). Zato je važno razmotriti odnos samopoštovanja i kontrole pri čemu se manjak kontrole nad vlastitim okruženjem može odnositi na veću sklonost problematičnim ponašanjima – u ovom slučaju konzumaciji sredstava ovisnosti. Potrebno je sagledati i odnos samopoštovanja i održavanja interpersonalnih odnosa koji su usko vezani za privrženost pojedinaca prema romantičnim partnerima.

Po pitanju istraživanja spolnih razlika kod samopoštovanja veći broj autora nalazi da je samopoštovanje djevojaka niže od samopoštovanja mladića (Lacković – Grgin, 1994; prema Milić 2018). Ova razlika prisutna je u gotovo svim kulturama svijeta. Detaljnije, istraživanje na gotovo milijun sudionika ($N = 985\ 937$), čiji se raspon dobi kretao od 16 do 45 godina, iz 48 zemalja pokazalo je da su muškarci iz svih zemalja uključenih u istraživanje pokazivali višu razinu samopoštovanja u odnosu na žene (Bleidorn i sur., 2015).

Tafarodi i Swann (1995; prema Družić Ljubotina i Ljubotina, 2014) razlikuju dvije dimenzije samopoštovanja – samosviđanje, koje podrazumijeva način na koji osoba doživljava samu sebe i samokompetentnost, koja se odnosi na procjenu vlastite sposobnosti i učinkovitosti. Neka ranija istraživanja ukazuju na činjenicu da postoji značajan učinak spola koji ukazuje na općenito veće samosviđanje kod muškaraca (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2014), a neka da postoje razlike na objema subskalama te da djevojke postižu niže rezultate i kod samosviđanja i kod samokompetentnosti od mladića (Tafarodi i Swann, 2001; Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016; prema Milić, 2018).

1.3.1. Odnos samopoštovanja i konzumacije sredstava ovisnosti

Nalazi istraživanja po pitanju odnosa samopoštovanja i konzumacije sredstava ovisnosti ukazuju na određene nedosljednosti. Naime, brojni teoretičari tvrde da su osobe nižeg samopoštovanja češće sklone upuštanju u rizična ponašanja poput konzumacije sredstava ovisnosti (Longmore i sur., 2004.; Tevendale i sur., 2009; Dobešová Cakirpaloglu i sur., 2020). Istraživači su utvrdili da je samopoštovanje povezano s ponašanjem učenika, odnosno učenici višeg

samopoštovanja u većoj mjeri donose odluke o izbjegavanju uporabe sredstava ovisnosti (Martínez Maldonado i sur., 2008). Nadalje, istraživanje provedeno u Iranu pokazalo je da su sudionici nižeg samopoštovanja češće bili konzumenti sredstava ovisnosti nego sudionici višeg samopoštovanja (Alavi, 2012). Oprečno navedenom, istraživanjem na uzorku španjolskih studenata ($N=123$) utvrđeno je da je konzumacija alkohola, kanabisa, kokaina, amfetamina i novih droga bila veća kod studenata s višim samopoštovanjem (Muñoz-París i Ruiz-Muñoz, 2008). S druge strane, longitudinalno istraživanje odnosa samopoštovanja i konzumacije alkoholnih pića, kanabisa i kokaina od adolescencije do mlade odrasle dobi ($N=6504$) pokazalo je da samopoštovanje predstavlja značajan prediktor konzumacije navedenih tvari u dobi od 15 godina. Međutim, u dobi od 21 godine samopoštovanje više nije predviđalo konzumaciju alkoholnih pića i kanabisa (Lee i sur., 2018).

Pregledom dosad provedenih istraživanja o srodnim temama zaključeno je da se, kada je riječ o odnosu dimenzija samopoštovanja (samosviđanja i samokompetentnosti) te konzumacije sredstava ovisnosti, radi o temi kojoj nije posvećeno dovoljno istraživačke pažnje. Naime, nisu pronađena istraživanja koja proučavaju odnos navedenih konstrukata. Ono što je poznato jest činjenica da je kod studenata utvrđena značajna povezanost prekomjerne konzumacije sredstava ovisnosti s negativnom slikom o sebi (Rutledge i Sher, 2001; El-Guebaly, 2007). S obzirom da se samosviđanje definira kao doživljavanje sebe, osobe koje imaju negativniju sliku o sebi imat će niže rezultate na skali samosviđanja. Radi toga bi samosviđanje potencijalno moglo biti povezano s konzumacijom sredstava ovisnosti na način da osobe koje imaju više razine samosviđanja u manjoj mjeri konzumiraju sredstva ovisnosti. Zbog navedenog će se u ovom diplomskom radu podrobnije sagledati povezanost konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije, kao i uspješnost predviđanja konzumacije ilegalnih droga na temelju samosviđanja i samokompetencije kod ženskih i muških sudionika.

2. CILJ I PROBLEMI

Cilj provedenog istraživanja, osim ispitivanja učestalosti konzumacije različitih sredstava ovisnosti na uzorku studenata, bio je ispitati odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja kod osoba mlađe odrasle dobi.

U skladu s ciljem istraživanja postavljeni su sljedeći problemi:

1. Ispitati spolne razlike u konzumaciji sredstava ovisnosti, dimenzijama izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije.

Hipoteza 1. Muškarci će češće konzumirati sredstva ovisnosti te će postizati više rezultate na dimenzijama samosviđanja, samokompetentnosti i dimenziji izbjegavanja, a niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene.

2. Ispitati povezanost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije kod žena i muškaraca.

Hipoteza 2. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga i kod žena i muškaraca pozitivno će korelirati s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, a negativno s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije.

3. Utvrditi uspješnost predviđanja životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena i muškaraca na temelju dobi prve konzumacije alkohola, učestalosti opijanja, dimenzija izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije.

Hipoteza 3. Varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga i kod žena i kod muškaraca značajno će predviđati dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija.

3. METODA

3.1. *Sudionici*

U istraživanju je sudjelovalo 413 studenata s područja Republike Hrvatske od kojih je bilo 79,7% žena i 20,3% muškaraca. Njihova prosječna dob iznosila je 22,12 godine ($sd=2,346$), a raspon dobi kretao se od 19 do 33 godine. Navedeni uzorak bio je neprobabilistički, prigodan uzorak odabran zbog svoje pristupačnosti. Najviše sudionika studiralo je društvene (58%) i tehničke znanosti (17%). Manji je udio onih koji su studirali humanističke znanosti (9,2%), biomedicinu i zdravstvo (6,5%), interdisciplinarne znanosti (3,1%), prirodne znanosti (3%), biotehničke znanosti (2,2%) te onih s umjetničkog područja (1%). Najviše je sudionika bilo s pete (22,9%) i druge (20,8%) godine studija, a slijede ih oni s prve (18,1%), treće (17,4%), četvrte (14,3%) te šeste ili absolventske godine (6,5%) fakultetskog obrazovanja. Većina sudionika studirala je u Zagrebu (81,4%). Po pitanju ljubavnog statusa prevladavali su sudionici koji nisu u romantičnoj vezi (46,1%) te oni koji su bili u vezi, no nisu živjeli s ljubavnim partnerom (41,1%). Roditelji većine sudionika bili su u braku (80%), a najveći broj sudionika svoj materijalni status procijenilo je prosječnim (69,6%).

3.2. *Instrumenti*

Sociodemografske varijable

Kako bi se ispitale sociodemografske karakteristike sudionici su odgovarali na pitanja o spolu i dobi te području studiranja, studijskom smjeru i godini studija.

Anketni upitnik o uporabi sredstava ovisnosti kod studenata

Navedeni instrument izrađen je u svrhu provedbe ovog istraživanja uz pomoć mentorice, izv. prof. dr. sc. Renate Glavak Tkalić, te predstavlja kompilaciju raznih dostupnih pitanja o konzumaciji sredstava ovisnosti. Sastavljen je po uzoru na javno dostupna pitanja koja se koriste u Europskom istraživanju o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima (ESPAD, 2020) i hrvatskom prijevodu upitnika European Model Questionnaire (EMQ; Glavak Tkalić i sur., 2012). Sastoji se od 26 pitanja podijeljenih u 5 dijelova, pri čemu se svaki odnosio na jednu

kategoriju sredstava ovisnosti (cigarete, elektroničke cigarete, alkoholna pića, ilegalne droge te nove psihoaktivne tvari). Za sva sredstva ovisnosti ispitana je prevalencija uzimanja u životu, dob prvog uzimanja te učestalost korištenja. Kod alkoholnih pića dodatno je ispitana sklonost opijanju (pijenju šest ili više čaša alkoholnih pića zaredom u nekoliko sati) te vrsta alkoholnog pića koju sudionici najčešće piju. Pitanja vezana uz ilegalne droge odnosila su se na konzumaciju kanabisa, amfetamina, ecstasyja, kokaina, heroina i LSD-a. Kako bi se došlo do sumarnog rezultata za ilegalne droge formirana je dihotomna varijabla koja se odnosila na uporabu bilo koje ilegalne droge barem jednom u životu. Taj rezultat odnosio se na samo jednu ilegalnu drogu ili više njih zajedno, a varijabla je nazvana životnom prevalencijom konzumacije ilegalnih droga. Nadalje, pitanja vezana uz „nove droge“ odnosila su se na prevalenciju, dob prve konzumacije te učestalost upotrebe biljnih mješavina za pušenje, praha, kristala ili tekućina čije je djelovanje slično ilegalnim drogama, ketamina, GHB-a/GBL-a i Galaxyja. Na pitanja o prevalenciji (primjer: „Jeste li ikada pušili cigarete (ne računajući elektroničke)?“) sudionici su odgovarali odabirom jednog od odgovora („Ne“, „Da, prije 12 mjeseci ili više“, „Da, u prethodnih 12 mjeseci“, „Da, u prethodnih 6 mjeseci“, „Da, u prethodnih 30 dana“, „Da, svakodnevno“). Kod pitanja o dobi prve konzumacije (primjer: „S koliko ste godina prvi put pušili cigarete (ne računajući elektroničke)?“) sudionici su odabirali jedan od sljedećih odgovora: „Nikad“, „10 ili manje godina“, „11-12 godina“, „13-14 godina“, „15-16 godina“, „17-18 godina“, „Više od 18 godina“. Učestalost korištenja sredstava ovisnosti (primjer: „Koliko često konzumirate kanabis?“) ispitivana je na način da su sudionici mogli izabrati jedan od sljedeće navedenih odgovora: „Nikad nisam“, „Jednom sam probao/la“, „Probao/la sam 2-3 puta u životu“, „Probao/la sam 4-5 puta u životu“, „Probao/la sam više od 5 puta u životu“, „Mjesečno ponekad“, „Neredovito tjedno“, „Vikendom“, „Svakodnevno“.

Skala samosviđanja i samokompetentnosti

Skala samosviđanja i samokompetentnosti (eng. *Self-liking/self-competence Scale-Revised Version*; Tafarodi i Swann, 2001; hrvatski prijevod Budimlija, 2006) sastoji se od 16 čestica kojima se mjere dvije dimenzije samopoštovanja, samosviđanje (primjer čestice: „Osjećam se ugodno u pogledu samog sebe/same sebe.“) i samokompetentnost (primjer čestice: „Vrlo sam učinkovit/a u stvarima koje radim.“). Svaka se subskala sastoji od 8 čestica te sadrži četiri čestice pozitivnog i četiri čestice negativnog smjera. Sudionici procjenjuju slaganje s navedenim tvrdnjama na skali

Likertovog tipa od 5 stupnjeva, pri čemu 1 označava „izrazito se ne slažem“, dok 5 označava „izrazito se slažem“. Prije računanja rezultata na skalama samosviđanja i samokompetencije potrebno je rekodirati tvrdnje negativnog smjera. Zbrajanjem tih dvaju rezultata dobiva se ukupna mjera samopoštovanja. Pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbachov alfa koeficijent) u dosadašnjim istraživanjima pokazao se visokim, od 0,79 za subskalu samokompetentnosti, 0,85 za subskalu samosviđanja i 0,88 za ukupni rezultat samopoštovanja (Stamać Ožanić, 2020). U ovom istraživanju isti je iznosio 0,93 za ukupni rezultat samopoštovanja, 0,92 za subskalu samosviđanja te 0,85 za subskalu samokompetentnosti.

Upitnik privrženosti prema ljubavnim partnerima

Posljednji instrument korišten u svrhu provedbe ovog istraživanja jest Upitnik privrženosti prema ljubavnim partnerima (Kamenov i Jelić, 2003). Navedeni se instrument sastoji od 18 čestica. Sudionici procjenjuju svoje slaganje s tvrdnjama na skali Likertovog tipa od 7 stupnjeva, pri čemu 1 označava „uopće se ne slažem“, dok 7 označava „u potpunosti se slažem“. Primjenom upitnika, nakon rekodiranja čestica negativnog smjera, dobivaju se dva rezultata, točnije poseban rezultat za zbroj devet čestica koji se odnosi na dimenziju izbjegavanja (primjer čestice: „Radije ne pokazujem partneru svoje prave osjećaje.“), te poseban rezultat za zbroj devet čestica koji se odnosi na dimenziju anksioznosti (primjer čestice: „Bojim se da moji ljubavni partneri neće mariti za mene koliko ja marim za njih.“). Kategoriziranje u jedan od četiri tipa privrženosti ovisi o rezultatima na navedene dvije dimenzije. Naime, sudionici koji su sigurno privrženi ljubavnim partnerima postigli su rezultat manji od 36 na obje dimenzije. Oni koji su zaokupljene privrženosti postigli su rezultat veći ili jednak 36 na dimenziji anksioznosti i manji od 36 na dimenziji izbjegavanja. Plašljivo privrženi na obje su dimenzijama postigli rezultat veći ili jednak 36, dok su odbijajuće privrženi postigli rezultat manji od 36 na dimenziji anksioznosti te veći ili jednak 36 na dimenziji izbjegavanja. Pouzdanost unutarnje konzistencije u dosadašnjim istraživanjima pokazala se visokom iznoseći 0,87 za subskalu anksioznosti i 0,90 za subskalu izbjegavanja (Kamenov i Jelić, 2003). U ovom istraživanju iznosila je 0,86 za subskalu anksioznosti i 0,89 za subskalu izbjegavanja.

3.3. *Postupak*

Ovo je istraživanje provedeno *online* putem pomoću kreiranja upitnika u *Google Forms* obrascu. Poveznica za upitnik poslana je na mailing liste fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te podijeljena u studentskim grupama na društvenoj mreži *Facebook* i putem aplikacije *WhatsApp*. Otvaranjem poveznice sudionici su najprije čitali uputu u kojoj ih se upoznavalo s temom istraživanja. Nakon toga im se objašnjavalo da je istraživanje u potpunosti anonimno, a sudjelovanje u istom dobrovoljno te da je moguće u bilo kojem trenutku odustati. Isto tako, sudionicima se objašnjavalo da će prikupljeni podaci biti analizirani isključivo na grupnoj razini zbog čega se njihovi odgovori nikako neće moći povezati s njima i služiti će samo u znanstvene svrhe. Sudionicima se, nadalje, napomenulo da pritiskom na tipku "dalje" daju svoj pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Na kraju upute bila je navedena e-mail adresa autorice istraživanja na koju su se mogli javiti ukoliko su imali bilo kakva pitanja u vezi istraživanja ili su ih zanimali rezultati istog. Osim toga, sudionicima se na kraju upute unaprijed zahvalilo na odvojenom vremenu i sudjelovanju. Nakon upute sudionici su odgovarali na pitanja o sociodemografskim varijablama te na čestice Anketnog upitnika o uporabi sredstava ovisnosti kod studenata, Upitnika privrženosti prema ljubavnim partnerima te Skale samosviđanja i samokompetentnosti. Vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika bilo je 5-10 minuta.

4. REZULTATI

Kako bismo odgovorili na probleme istraživanja, nakon deskriptivne analize podataka o konzumaciji sredstava ovisnosti, provedene su multivarijantna analiza varijance (MANOVA) i binarna logistička regresijska analiza uz prethodni izračun bivarijantnih korelacija.

Tablica 1. Prikaz učestalosti konzumacije cigareta kod žena (N=328) i muškaraca (N=84)

	žene		muškarci	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ne pušim uopće	210	63,6	47	56,0
Ne pušim svaki dan	66	20,0	13	15,5
Do 5 cigareta	14	4,2	8	9,5
10-20 cigareta	35	10,6	15	17,9
21-30 cigareta	2	0,6	1	1,2
31-40 cigareta	1	0,3	0	0,0

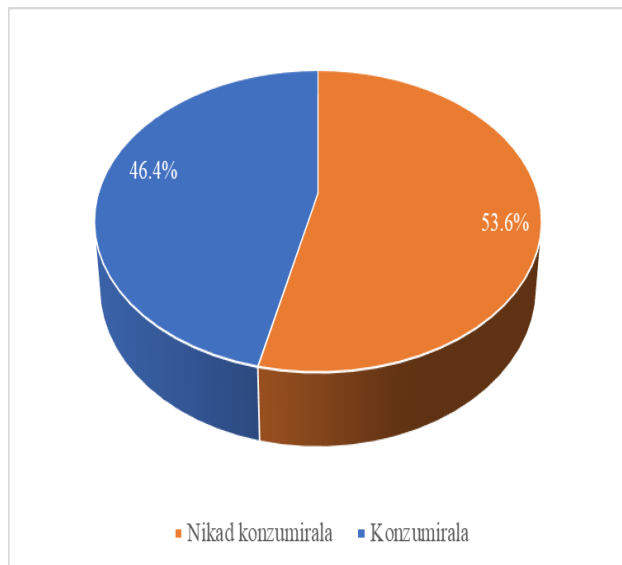
U Tablici 1. prikazana je učestalost konzumacije cigareta kod ženskih i muških sudionika. Vidljivo je da najveći broj sudionika oba spola uopće nije pušio (63,3% žena i 56% muškaraca). Nadalje, najveći postotak sudionika oba spola koji puše dnevno su pušili između 10 i 20 cigareta (10,6% žena i 17,9% muškaraca). Osim toga, većina sudionika nije koristila elektroničke cigarete (86,1% žena i 81% muškaraca).

Tablica 2. Prikaz učestalosti konzumacije alkoholnih pića kod žena (N=329) i muškaraca (N=84)

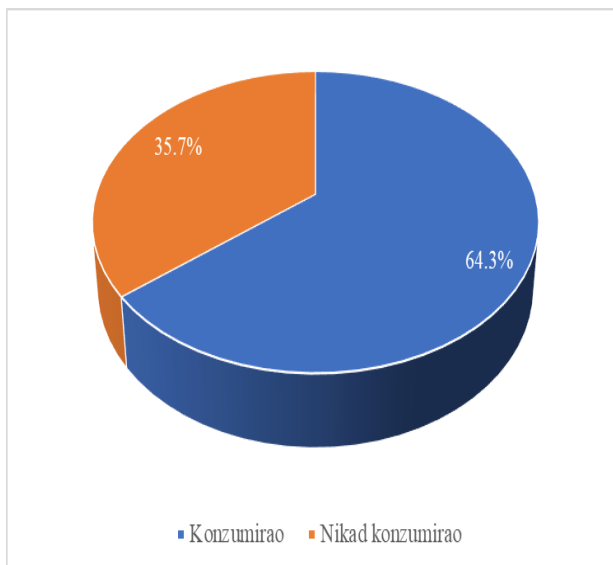
	žene		muškarci	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ne konzumiram uopće	25	7,6	4	4,8
Jednom mjesečno ili rjeđe	128	38,8	26	31,0
2-4 puta mjesečno	143	43,3	34	40,5
2-3 puta tjedno	29	8,8	14	16,7
4 puta tjedno ili više	5	1,5	6	7,1

U Tablici 2. prikazani su podaci o učestalosti konzumacije alkoholnih pića kod ženskih i muških sudionika. Kod sudionika oba spola pokazalo se da je bilo najviše onih koji su alkohol

konzumirali 2-4 puta mjesečno (43,3% žena i 40,5% muškaraca) te jednom mjesečno ili rjeđe (38,8% žena i 31% muškaraca).

Slika 1. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga kod žena (N=329)

Slika 2. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga kod muškaraca (N=84)

Slika 1. i Slika 2. prikazuju životnu prevalenciju konzumacije ilegalnih droga kod muških i ženskih sudionika. Vidljivo je da je gotovo dvije trećine sudionika muškog spola (64,3%) konzumiralo neku ilegalnu drogu u svom životu, a to je učinila i skoro polovica žena (46,4%). Kanabis je bilo najčešće korišteno ilegalno sredstvo ovisnosti, barem jednom u životu konzumiralo ga je 45,1% ženskih i 63% muških sudionika, a kada se radi o ostalim ilegalnim drogama i novim drogama one su znatno rjeđe korištene. Tako je 2,7% žena barem jednom je u životu probalo amfetamine, 2,5% LSD, 2,1% kokain te 1,5% ecstasy. Kod muškaraca su navedeni postoci nešto viši. Konkretnije, 7,1% njih barem jednom u životu je probalo kokain, 4,8% amfetamine, 3,6% ecstasy, 2,4% LSD. Nitko od sudionika nije niti jednom konzumirao heroin. Nove droge konzumiralo je 4,8% muškaraca i 2,1% žena.

Tablica 3. Dob prve konzumacije sredstava ovisnosti (N=411)

	Nikada	≤10 godina	11-12	13-14	15-16	17-18	>18 godina
Cigarete							
Žene	30,9%	3,1%	3,7%	15,6%	25,7%	14,1%	7,0%
Muškarci	20,2%	2,4%	2,4%	15,5%	25,0%	25,0%	9,5%
Ukupno	28,7%	2,9%	3,4%	15,6%	25,5%	16,3%	28,7%
El. cigarete							
Žene	61,0%	0,0%	0,3%	3,4%	5,2%	7,6%	22,6%
Muškarci	48,8%	0,0%	0,0%	7,1%	11,9%	8,3%	23,8%
Ukupno	58,5%	0,0%	0,2%	4,1%	6,6%	7,8%	22,8%
Alkohol							
Žene	2,4%	9,7%	7,9%	27,3%	38,8%	13,3%	1,5%
Muškarci	1,5%	3,6%	9,5%	35,7%	39,3%	6,0%	3,6%
Ukupno	1,7%	8,5%	8,2%	29,0%	38,9%	11,8%	1,9%
Ilegalne droge							
Žene	58,8%	0,0%	0,0%	1,8%	11,8%	15,2%	12,1%
Muškarci	39,8%	0,0%	0,0%	3,6%	13,3%	19,3%	24,1%
Ukupno	55,1%	0,0%	0,0%	2,2%	12,1%	16,0%	14,6%
Nove droge							
Žene	97,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,3%	1,5%
Muškarci	95,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%	1,2%	2,4%
Ukupno	96,8%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	0,5%	1,7%

Napomena: Žene – N=327; Muškarci – N=84

U Tablici 3. prikazana je dob prve konzumacije različitih sredstava ovisnosti. Alkohol i cigarete su sredstva ovisnosti koje su sudionici najranije počeli koristiti. Sudionici su najčešće po prvi put konzumirali cigarete i alkohol u dobi od 15-16 godina. Najveći broj muških sudionika koji su konzumirali ilegalne droge po prvi put su to učinili nakon 18. godine, a žene između 17 i 18 godina. Nadalje, najveći je broj sudionika koji su nove droge po prvi put u životu konzumirali nakon 18. godine.

Tablica 4. Deskriptivni podaci i prikaz spolnih razlika u učestalosti konzumacije sredstava ovisnosti, dimenzijama privrženosti i dimenzijama samopoštovanja (rezultati MANOVA-e)

Varijabla	F	p	Parcijalni η^2	Spol			
				Ženski (N=312)		Muški (N=78)	
				M	sd	M	sd
Sredstva ovisnosti							
Cigarete	3,437	0,065	0,009	1,64	1,05	1,90	1,18
Alkohol	12,168	0,001	0,031	2,57	0,79	2,94	0,97
Opijanje	23,170	0,000	0,057	1,93	0,90	2,51	1,08
Kanabis	24,230	0,000	0,059	2,43	1,91	3,71	2,50
Ilegalne droge	11,288	0,001	0,028	0,46	0,50	0,67	0,47
Privrženost							
Izbjegavanje	1,253	0,264	0,003	22,69	11,25	24,29	11,70
Anksioznost	2,390	0,123	0,006	28,06	10,92	25,88	11,71
Samopoštovanje							
Samosviđanje	3,971	0,047	0,010	24,67	7,78	26,68	8,69
Samokompetencija	0,865	0,353	0,002	24,70	5,38	25,36	6,41

Napomena: Multivarijantni test: Wilks $\lambda=0,89$; $F=5,15$; $df_1=385$; $df_2=1$; $p<0,01$; parcijalni $\eta^2=0,11$

Iz Tablice 4. vidljivo je da su muškarci češće konzumirali cigarete, alkohol i kanabis, pri čemu su najveće spolne razlike vidljive u konzumaciji kanabisa ($M_M=3,71$, $sd_M=2,50$; $M_{\bar{z}}=2,43$, $sd_{\bar{z}}=1,91$; $F=24,23$, $p<0,01$) i opijanju ($M_M=2,51$, $sd_M=1,08$; $M_{\bar{z}}=1,93$, $sd_{\bar{z}}=0,90$; $F=23,17$, $p<0,01$). Nadalje, muškarci su postizali statistički značajno više rezultate od žena na skali samosviđanja ($M_M=26,68$, $sd_M=8,69$; $M_{\bar{z}}=24,67$, $sd_{\bar{z}}=7,78$; $F=3,97$, $p<0,05$). Statistički značajne spolne razlike na dimenzijama samokompetencije, izbjegavanja i anksioznosti nisu pronađene.

Tablica 5. Bivarijantne korelacije između dobi prve konzumacije alkohola, učestalosti opijanja, izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja, samokompetencije i životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod ženskih (N=329) i muških (N=84) sudionika

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Dob prve konzumacije alkohola	1	-0,004	-0,129*	-0,145**	0,069	0,037	-0,101
2. Učestalost opijanja	-0,138	1	0,104	0,007	-0,060	-0,030	0,304**
3. Izbjegavanje	-0,060	0,189	1	0,317**	-0,335**	-0,344**	-0,108
4. Anksioznost	0,184	-0,069	0,348**	1	-0,494**	-0,382**	0,024
5. Samosviđanje	-0,138	0,025	-0,304**	-0,513**	1	0,689**	-0,075
6. Samokompetencija	-0,087	-0,032	-0,320**	-0,419**	0,726**	1	-0,076
7. Životna prevalencija – ilegalne droge	-0,123	0,416**	0,026	0,024	-0,231*	-0,199	1

Napomena: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. Rezultati žena prikazani su iznad, a rezultati muškaraca ispod dijagonale.

Iz Tablice 5. vidljivo je da je životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga statistički značajno pozitivno korelirala s učestalosti opijanja i kod žena ($r_Z=0,304$, $p < 0,01$) i kod muškaraca ($r_M=0,416$, $p < 0,01$). Isto tako, životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga statistički je značajno negativno korelirala sa samosviđanjem kod muškaraca ($r=-0,231$, $p < 0,05$).

Tablica 6. Rezultati binarne logističke regresijske analize s kriterijem životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga (0=nikad konzumirala; 1=konzumirala), te prediktorima: dob prve konzumacije alkoholnih pića, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija za žene (N=313)

Prediktorske varijable	B	SE	Wald	p	Exp(B)
Dob prve konzum. alkohola	-0,261	0,102	6,544	0,011*	0,770
Učestalost opijanja	0,754	0,147	26,230	0,000**	2,125
Izbjegavanje	-0,046	0,012	13,307	0,000**	0,955
Anksioznost	-0,003	0,013	0,042	0,838	0,997
Samosviđanje	-0,024	0,023	1,021	0,312	0,977
Samokompetencija	-0,033	0,032	1,061	0,303	0,967
χ^2 ; p			46,230; $p < 0,01$		
Cox&Snell R^2			0,137		
Nagelkerke R^2			0,183		
% ispravnih klasifikacija			64,2%		

Napomena: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Rezultati binarne logističke regresijske analize provedene na uzorku ženskih sudionika (Tablica 6.) pokazuju da je testirani model značajan ($\chi^2=46,230$; $p<0,01$). Prediktivna sposobnost dobi prve konzumacije alkoholnih pića, učestalosti opijanja, izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije da objasne vjerojatnost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga, prema Nagelkerke R^2 , iznosi 0,183 što govori kako navedeni set prediktora objašnjava 18,3% varijance kriterija kod žena. Značajnim su se prediktorima kod ženskih sudionika pokazali dob prve konzumacije alkoholnih pića, učestalost opijanja i izbjegavanje. Najboljim prediktorom životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena pokazala se učestalost opijanja ($B=0,754$, $Wald=26,230$, $p<0,01$). Pozitivan smjer B koeficijenta ukazuje na to da su žene koje su imale tendenciju češćeg opijanja češće eksperimentirale s ilegalnim drogama. Uzevši u obzir vrijednost omjera vjerojatnosti za učestalost opijanja ($Exp(B)=2,125$), zaključuje se da s porastom ovog prediktora za jednu jedinicu postoji 2,125 puta veća vjerojatnost eksperimentiranja s ilegalnim drogama.

Iako je izbjegavanje u provedenoj binarnoj regresijskoj analizi bilo značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga ($B=-0,046$, $Wald=13,307$, $p<0,01$), korelacije prediktora i kriterija (Tablica 5.) pokazuju da je povezanost izbjegavanja i životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena bila neznčajna ($r=-0,108$, $p>0,01$). S obzirom na to zaključuje se da je izbjegavanje supresor varijabla.

Posljednji je značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena bila dob prve konzumacije alkoholnih pića ($B=-0,261$, $Wald=6,544$, $p<0,05$). Međutim, korelacije prediktora i kriterija (Tablica 5.) pokazuju da je povezanost dob prve konzumacije alkoholnih pića i životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena bila neznčajna ($r=-0,101$, $p>0,01$). S obzirom na to zaključuje se da je dob prve konzumacije alkoholnih pića supresor varijabla.

Završna točnost klasifikacije sudionica u grupe kriterijske varijable na temelju ovog logističkog modela iznosi 64,2%.

Tablica 7. Rezultati binarne logističke regresijske analize s kriterijem životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga (0=nikad konzumirao; 1=konzumirao), te prediktorima: dob prve konzumacije alkoholnih pića, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija za muškarce (N=79)

Prediktorske varijable	B	SE	Wald	p	Exp(B)
Dob prve konzum. alkohola	-0,254	0,268	0,896	0,344	0,776
Učestalost opijanja	1,053	0,317	11,054	0,001**	2,867
Izbjegavanje	-0,054	0,031	2,940	0,086	0,948
Anksioznost	-0,012	0,029	0,162	0,688	0,988
Samosviđanje	-0,118	0,053	4,882	0,027*	0,889
Samokompetencija	-0,030	0,065	0,212	0,645	0,970
$\chi^2; p$	24,218; p<0,01				
Cox&Snell R^2	0,264				
Nagelkerke R^2	0,368				
% ispravnih klasifikacija	78,5%				

Napomena: **p<0,01; *p<0,05

Rezultati binarne logističke regresijske analize provedene na uzorku muških sudionika, vidljivi u Tablici 7., pokazuju da je testirani model značajan ($\chi^2=24,218$; $p<0,01$). Prediktivna sposobnost dobi prve konzumacije alkoholnih pića, učestalosti opijanja, izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije da objasne vjerojatnost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga, prema Nagelkerke R^2 , iznosi 0,368 što govori kako navedeni set prediktora objašnjava 36,8% varijance kriterija kod muškaraca.

Značajnim su se prediktorima kod muških sudionika pokazali učestalost opijanja i samosviđanje. Najboljim prediktorom životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga pokazala se učestalost opijanja ($B=1,053$, $Wald=11,054$, $p<0,01$). S obzirom na pozitivan smjer B koeficijenta zaključuje se da su sudionici istraživanja koji su imali tendenciju češćeg opijanja oni koji su vjerojatno češće eksperimentirali s ilegalnim drogama. Uzevši u obzir vrijednost omjera vjerojatnosti za učestalost opijanja ($Exp(B)=2,867$) zaključuje se da s porastom ovog prediktora za jednu jedinicu postoji 2,867 puta veća vjerojatnost eksperimentiranja s ilegalnim drogama.

Još jedan značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod muškaraca bilo je samosviđanje ($B=-0,118$, $Wald=4,882$, $p<0,05$). S obzirom na negativan smjer B koeficijenta zaključuje se kako su sudionici istraživanja koji su postizali niže rezultate na

dimenziji samosviđanja vjerojatno češće eksperimentirali s ilegalnim drogama. Uzevši u obzir vrijednost omjera vjerojatnosti za samosviđanje ($Exp(B)=0,889$) zaključuje se da s porastom ovog prediktora za jednu jedinicu postoji 0,889 puta manja vjerojatnost eksperimentiranja s ilegalnim drogama.

Završna točnost klasifikacije sudionika u grupe kriterijske varijable na temelju logističkog modela iznosi 78,5%.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati učestalost konzumacije različitih sredstava ovisnosti na uzorku studenata te ispitati odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja kod osoba mlađe odrasle dobi.

Kada se radi o učestalosti konzumacije sredstava ovisnosti, rezultati ovog istraživanja pokazuju da su muškarci češće konzumirali sva sredstva ovisnosti što je sukladno rezultatima prethodno provedenih istraživanja (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Po pitanju učestalosti konzumacije ilegalnih droga, pokazalo se da je kanabis bilo najčešće korišteno ilegalno sredstvo ovisnosti koje je barem jednom u životu konzumiralo 45,1% ženskih i 63% muških sudionika. Kada se radi o ostalim ilegalnim drogama i novim drogama one su bile znatno rjeđe korištene. Po pitanju dobi prve konzumacije različitih sredstava ovisnosti pokazalo se da su alkohol i cigarete sredstva koja su sudionici počeli koristiti najranije i to prvi put najčešće u dobi od 15-16 godina. S druge strane, ilegalne i nove droge u većini slučajeva prvi su konzumirali nakon 18. godine. Navedeni su nalazi sukladni onima dobivenim u prethodnim istraživanjima, a koji su navodili kako je prosječna dob prve konzumacije alkoholnih pića kod mladih odraslih osoba iznosila 16 godina i jedan mjesec, a duhanskih proizvoda 16 godina i 9 mjeseci (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020).

Prvi postavljeni problem ovog istraživanja odnosio se na ispitivanje spolnih razlika u konzumaciji sredstava ovisnosti, dimenzijama samosviđanja i samokompetencije te izbjegavanja i anksioznosti. Navedeni problem se ispitivao pomoću istraživačke hipoteze 1. koja pretpostavlja da će muškarci češće konzumirati sredstva ovisnosti, postizati više rezultate na dimenzijama samosviđanja, samokompetentnosti i dimenziji izbjegavanja te niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene.

Prvi se dio hipoteze 1. odnosio na ispitivanje spolnih razlika u konzumaciji sredstava ovisnosti. Pretpostavljalo se da će muški sudionici češće konzumirati sredstva ovisnosti. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju te navode te pokazuju da su muški sudionici češće konzumirali sva ispitivana sredstva ovisnosti, a najveće su spolne razlike bile vidljive u konzumaciji kanabisa i opijanju. Navedeni su rezultati u skladu s prethodno provedenim istraživanjima. Tako se u istraživanju u općoj populaciji Republike Hrvatske utvrdilo da su muškarci nešto češće pušili duhan i konzumirali alkohol nego žene, znatno se češće opijali u odnosu na žene te znatno češće od žena konzumirali kanabis te ilegalne i nove droge (Štimac Grbić i Glavak Tkalić, 2020). Znatno je više

muškaraca konzumiralo neku ilegalnu drogu barem jednom u životu u odnosu na žene, a prevalencija konzumacije bilo koje ilegalne droge u posljednjih mjesec dana od provedbe istraživanja bila je gotovo tri puta veća kod muškaraca. Ovakvi se rezultati, sa strane biološkog pristupa, objašnjavaju na način da na spolne razlike u razvoju problematičnog ponašanja utječu količine hormona u muškom i ženskom organizmu (Aslund i sur., 2011). Naime, zbog veće koncentracije testosterona u organizmu muškarci, u odnosu na žene, bivaju skloniji rizičnim ponašanjima među koja se ubraja zlouporaba sredstava ovisnosti. Osim toga, krucijalnu ulogu u spolnim razlikama u konzumaciji sredstava ovisnosti ima okolina i društveno uvjetovani stavovi o rodnim ulogama koje konzumaciju sredstava ovisnosti predstavljaju kao određen pokazatelj muškosti, dok se od žena očekuje da budu odlučnije u suzdržavanju uživanja istih (Wilsnack i Wilsnack, 1997; prema Holmila i Raitasalo, 2005).

Drugi dio hipoteze 1. odnosio se na ispitivanje spolnih razlika u dimenzijama samosviđanja i samokompetencije. Pretpostavljalo se da će muškarci postizati više rezultate na dimenzijama samosviđanja i samokompetentnosti u odnosu na žene. U ovom je istraživanju utvrđeno da muškarci postižu statistički značajno više rezultate na skali samosviđanja ($M_M=26,68$, $sd_M=8,69$; $M_ž=24,67$, $sd_ž=7,78$; $F=3,97$, $p<0,05$) u odnosu na žene, no značajne spolne razlike na skali samokompetentnosti nisu utvrđene. Prijašnja istraživanja uglavnom nalaze da je samopoštovanje djevojaka niže od samopoštovanja mladića (Lacković-Grgin, 1994; prema Milić 2018), a navedena je razlika prisutna u 48 zemalja svijeta (Bleidorn i sur., 2015). Po pitanju dimenzija samopoštovanja, prijašnjim istraživanjima utvrđeno je da žene postižu niže rezultate od muškaraca i na skalama samosviđanja (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2014; Tafarodi i Swann, 2001; Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016; prema Milić, 2018) i na skalama samokompetentnosti (Tafarodi i Swann, 2001; Nekić, Uzelac i Jurkin, 2016; prema Milić 2018). Navedeni se nalazi objašnjavaju time što djevojke u razdoblju adolescencije negativnije procjenjuju svoj fizički izgled od mladića što se očituje nižim rezultatima na skali samosviđanja (Karney-Cooke, 1999; prema Milić, 2018). Usprkos navedenom, važno je istaknuti da Bleidorn i suradnici (2015) napominju da ni danas, nakon mnogobrojnih provedenih studija na temu spolnih razlika u razinama samopoštovanja, ne postoji opće prihvaćeno teorijsko objašnjenje koje bi razjasnilo navedene rezultate.

Treći dio hipoteze 1. odnosio se na ispitivanje spolnih razlika u dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti. Pretpostavljalo se da će muškarci postizati više rezultate na skali izbjegavanja te niže na skali anksioznosti u odnosu na žene. U ovom istraživanju nisu utvrđene statistički značajne

spolne razlike u dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti. Neka su prethodno provedena istraživanja pokazala da muškarci postižu više rezultate na dimenziji izbjegavanja te niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene što je objašnjeno iz perspektive različitog socijalnog utjecaja i odgoja kojima su djeca izložena. Naime, mušku djecu se potiče da budu samostalna, neovisna te da izbjegavaju ovisnost o drugima i preveliku intimnost s drugima, dok se ženska djeca potiču na stvaranje emocionalne bliskosti (Del Giudice, 2011). S druge strane, postoje mnoga istraživanja u kojima nisu utvrđene statistički značajne spolne razlike u dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti (Kirton, 2000; Diamond i sur., 2010). Rezultati ovog istraživanja su u skladu s rezultatima potonje navedenih studija. Autori nedostatak značajnih spolnih razlika u dimenzijama privrženosti prema romantičnim partnerima objašnjavaju kombinacijom bioloških, sociokulturalnih i individualnih čimbenika. Naime, biološki sustavi vezani uz privrženost nisu bitno različiti kod muškaraca i žena. Oni imaju iste osnovne neurokemijske procese povezane s formiranjem i održavanjem intimnih veza s ljubavnim partnerima te im hormoni povezani s osjećajem povezanosti i privrženosti djeluju na sličan način. Nadodajmo tome da se društveno uvjetovana uvjerenja svakog dana sve više mijenjaju, pa se tako danas muškarci i žene sve više izjednačavaju po pitanju sklonosti izražavanja emocija i nježnosti te posjedovanju afiniteta za povezivanje s romantičnim partnerom. U obzir, također, valja uzeti da postoje velike razlike među ljudima, čak i unutar istog spola, što ukazuje na to da spol nije presudan čimbenik u oblikovanju tipova privrženosti prema romantičnim partnerima. Još jedan mogući razlog izostanka spolnih razlika u dimenzijama privrženosti su aspekti privrženosti koji nisu svjesni zbog čega ih nije moguće adekvatno ispitivati samoprocjenama (Bartholomew i Shaver, 1998; Crowell i Treboux, 1995; Mikulincer i Shaver, 2007; prema Ručević i Mihalj, 2013).

Zaključno, rezultati ovog istraživanja pokazali su da muškarci češće konzumiraju sva ispitivana sredstva ovisnosti te postižu statistički značajno više rezultate na skali samosviđanja u odnosu na žene, no značajne spolne razlike u dimenzijama samokompetentnosti, izbjegavanja i anksioznosti nisu utvrđene. Zbog toga se zaključuje da je hipoteza 1., kojom je pretpostavljeno da će muškarci češće konzumirati sredstva ovisnosti te će postizati više rezultate na dimenzijama samosviđanja, samokompetentnosti i dimenziji izbjegavanja, a niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene, djelomično potvrđena.

Drugi postavljeni problem ovog istraživanja odnosio se na ispitivanje povezanosti životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja

i samokompetencije kod žena i muškaraca. Hipoteza 2. pretpostavlja kako će životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga pozitivno korelirati s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, a negativno s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije kod žena i muškaraca.

Po pitanju prvog dijela hipoteze 2., pretpostavljalo se da će životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga pozitivno korelirati s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, međutim rezultati ovog istraživanja nisu utvrdili postojanje značajnih povezanosti. Većina prethodno provedenih istraživanja ukazuju na činjenicu da se veća prevalencija upotrebe sredstava ovisnosti primjećuje kod osoba koje su imale izraženu dimenziju izbjegavanja, koje su u slabijoj su mjeri dijelile privatne misli sa svojim romantičnim partnerima, više vjerovale da ih njihovi romantični partneri uspoređuju s prošlim vezama te u većoj mjeri strahovale od napuštanja od strane partnera (Crowell, Fraley i Shaver, 1999; prema Schindler i sur., 2005; Meredith i sur., 2020). Rezultati ovog istraživanja nisu u skladu s nalazima prethodno provedenih istraživanja. Neznačajnost povezanosti između životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti može se komentirati s obzirom na način provođenja istraživanja, odnosno činjenicu da su rezultati dobiveni na temelju samoprocjene sudionika o konzumaciji ilegalnih droga. Znanstvenici napominju da rezultate, u takvom slučaju, treba promatrati s oprezom iz razloga što postoji tendencija izbjegavajućih pojedinaca da nedovoljno prijavljuju problematično ponašanje što bi, kao što je riječ u ovom istraživanju, moglo dovesti do podcjenjivanja veze između dimenzije izbjegavanja i konzumacije sredstava ovisnosti (Schindler i sur., 2005).

Drugi dio hipoteze 2. pretpostavljao je da će životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga značajno negativno korelirati s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije. U ovom istraživanju nije utvrđena značajna povezanost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijom samokompetencije niti kod muškaraca niti kod žena. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga je statistički značajno negativno korelirala s dimenzijom samosviđanja samo kod muškaraca. Kad je riječ o prethodnim istraživanjima odnosa samosviđanja, samokompetencije i konzumacije sredstava ovisnosti zaključuje se da se radi o temi kojoj do sada nije posvećeno dovoljno istraživačke pažnje. Naime, nisu pronađena prijašnja istraživanja koja proučavaju odnos navedenih konstrukata. Ono što je utvrđeno do sada jest da kod studenata postoji značajna povezanost prekomjerne konzumacije sredstava ovisnosti s negativnom slikom o sebi (Rutledge i Sher, 2001). S obzirom da se samosviđanje definira kao doživljavanje sebe, osobe koje imaju negativniju sliku o sebi imat će niže rezultate na skali samosviđanja. Zbog toga bi

samosviđanje moglo biti povezano s konzumacijom sredstava ovisnosti na način da osobe koje postižu više rezultate na skali samosviđanja manje konzumiraju sredstva ovisnosti. Rezultati ovog istraživanja u skladu su s navedenim podacima u slučaju muških sudionika. Međutim, u ovom istraživanju nije utvrđena značajna povezanost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijom samosviđanja (kod žena) i samokompetencije (niti kod muškaraca niti kod žena). Sukladno prethodnom istraživanju Leeja i suradnika (2018), moguće je da samopoštovanje gubi ulogu zaštitnog faktora od konzumacije sredstava ovisnosti, osim upotrebe kokaina, kada adolescenti prelaze u mladu odraslu dob.

Zaključno, rezultati ovog istraživanja pokazali su da nije utvrđena značajna povezanost životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga s dimenzijama izbjegavanja, anksioznosti i samokompetencije niti kod ženskih niti kod muških sudionika. Životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga bila je statistički značajno negativno povezana s dimenzijom samosviđanja samo kod muškaraca. Zbog toga se zaključuje da je hipoteza 2., kojom je pretpostavljeno da će životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga pozitivno korelirati s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, a negativno s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije i kod žena i muškaraca, djelomično potvrđena.

Treći postavljeni problem ovog se istraživanja odnosio na utvrđivanje uspješnosti predviđanja životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga na temelju dobi prve konzumacije alkohola, učestalosti opijanja, izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije kod ženskih i muških sudionika. Postavljenom hipotezom 3. pretpostavljalo se da će varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena i muškaraca statistički značajno predviđati navedeni set prediktora.

U ovom je istraživanju utvrđeno da prediktori dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija statistički značajno predviđaju varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod ženskih i muških sudionika. Nadalje, utvrđeno je da je temeljem dobi prve konzumacije alkohola, učestalosti opijanja, izbjegavanja, anksioznosti, samosviđanja i samokompetencije objašnjeno 18,3% varijance životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod žena, te 36,8% varijance životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod muškaraca.

Sukladno prethodnim istraživanjima, očekivano je da će sudionici koji su ranije počeli konzumirati alkohol i češće se opijali biti oni koji su češće barem jednom u životu konzumirali ilegalne droge, neovisno o spolu. Učestalost opijanja je, prema rezultatima ovog istraživanja, bila statistički značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod ženskih sudionika, dok je dob prve konzumacije alkohola bila supresor varijabla. Sukladno navedenom, zaključeno je da su sudionice koje su se češće opijale češće eksperimentirale s ilegalnim drogama. Ovakvi rezultati upućuju na važnost razvoja i poduzimanja preventivnih mjera koje bi educirale o nužnosti odgode i sprječavanja česte konzumacije alkoholnih pića kao i ekscesivnog opijanja. I kod muških se sudionika učestalost opijanja pokazala najboljim prediktorom životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga, odnosno sudionici koji su se češće opijali češće su eksperimentirali s ilegalnim drogama. Ovaj se nalaz kod sudionika oba spola slaže s nalazima prethodnih istraživanja koja pokazuju da je opijanje povezano s povećanom konzumacijom ostalih sredstava ovisnosti, prvenstveno ilegalnih droga (O'Grady i sur., 2008; Esser i sur., 2021).

Prema dosadašnjoj literaturi, očekivano je da će dimenzije izbjegavanja i anksioznosti biti značajni prediktori životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod sudionika oba spola. Prema dosadašnjim istraživanjima, problematična konzumacija sredstava ovisnosti povezana je s dimenzijom izbjegavanja pri čemu su viši rezultati na dimenziji izbjegavanja povezani s češćom konzumacijom sredstava ovisnosti (Crowell, Fraley i Shaver, 1999; prema Schindler i sur., 2005). Nadalje, u jednoj je prijašnjoj studiji zaključeno kako je slaba privrženost prema roditeljima i školskim kolegama u mlađoj dobi bila prediktorom konzumacije droga u odrasloj dobi (Henry, 2008). Zbog navedenog se očekivalo kako će se dimenzije privrženosti prema ljubavnim partnerima također pokazati prediktorima životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod osoba mlađe odrasle dobi. Međutim, rezultati provedenog istraživanja to ne potvrđuju. Dimenzije izbjegavanja i anksioznosti se, suprotno očekivanjima, prema rezultatima ovog istraživanja nisu pokazale statistički značajnim prediktorima u predviđanju životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga ni kod žena ni kod muškaraca. Dakle, u kontekstu romantične veze, o stilovima privrženosti partnera ovisi koliko će ljubavni odnos biti stabilan i zadovoljavajući. Iako stabilan odnos s partnerom može biti koristan za mentalno zdravlje i potencijalno smanjiti neke od rizika povezanih s konzumacijom sredstava ovisnosti, ovim se istraživanjem pokazalo da privrženost prema ljubavnom partneru sama po sebi nije značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga.

Prema nalazima prijašnjih istraživanja (Rutledge i Sher, 2001; El-Guebaly, 2007) očekivano je da će samosviđanje i samokompetencija biti značajni prediktori životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga. Naime, ovakva se pretpostavka temeljila na nalazima prethodnih istraživanja koja su pokazala kako je samopoštovanje prediktor upuštanja u rizična ponašanja pri čemu su se osobe višeg samopoštovanja manje upuštale u navedena ponašanja (Longmore i sur., 2004.; Tevendale i sur., 2009; Dobešová Cakirpaloglu i sur., 2020). Valja pridodati kako je Kounenou (2010) utvrdila da je više samopoštovanje prediktor izbjegavanja droga i narkotika. Kada se radi o rezultatima ovog istraživanja, kod ženskih sudionika navedene dvije dimenzije samopoštovanja nisu se pokazale statistički značajnim prediktorima, dok je kod muških sudionika samosviđanje bilo statistički značajan prediktor životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga. Oni muškarci koji su postizali niže rezultate na skali samosviđanja bili su oni koji su vjerojatno češće u životu eksperimentirali s ilegalnim drogama. Ovaj nalaz potvrđuje postavljenu hipotezu 3. ovog istraživanja, temeljenu na rezultatima istraživanja Rutledgea i Shera (2001), koji su kod studenata utvrdili značajnu pozitivnu povezanost prekomjerne konzumacije sredstava ovisnosti s negativnom slikom o sebi. Zbog toga se očekivalo da će samosviđanje biti povezano s konzumacijom sredstava ovisnosti na način da osobe koje imaju više razine samosviđanja u manjoj mjeri konzumiraju sredstva ovisnosti. Za razliku od samosviđanja, samokompetencija se pokazala neznačajnim prediktorom u objašnjenju navedenog kriterija kod muških sudionika.

Zaključno, rezultati ovog istraživanja pokazali su da set prediktora koji uključuje dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija statistički značajno predviđa varijancu kriterija (životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga) i kod ženskih i muških sudionika. Zbog toga se zaključuje da je hipoteza 3., kojom je pretpostavljeno kako će navedeni set prediktora statistički značajno predviđati varijancu kriterija i kod ženskih i muških sudionika, potvrđena.

5.1. Nedostaci i ograničenja provedenog istraživanja te implikacije za buduća istraživanja

Postoje određeni nedostaci i ograničenja provedenog istraživanja. Prvi nedostatak jest korištenje neprobabilističkog, prigodnog uzorka studenata odabranog zbog pristupačnosti. Iz tog se razloga, prema Milasu (2005), rezultati provedenog istraživanja ne mogu generalizirati na širu populaciju. Osim toga, istraživanje je provedeno na dobrovoljcima te su gotovo četiri petine

sudionika uzorka činile žene (79,7%). Nadalje, Milas (2005) navodi da su dobrovoljci često višeg stupnja obrazovanja zbog čega mogu doći do zaključka o kojoj se istraživačkoj hipotezi radi te svjesno davati odgovore koji povećavaju vjerojatnost njezina potvrđivanja. Osim toga, više od polovice sudionika ovog istraživanja (58%) studiralo je fakultete iz područja društvenih znanosti te je, zbog nejednake zastupljenosti svih područja studiranja, onemogućen precizan uvid u stvarno stanje odnosa konzumacije sredstava ovisnosti, privrženost prema romantičnim partnerima i samopoštovanja među studentima Republike Hrvatske.

Sljedeći nedostatak provedenog istraživanja jest činjenica da je moglo doći do iskrivljavanja odgovora zbog potencijalno osjetljivih pitanja vezanih uz učestalost konzumacije duhana, alkoholnih pića, ilegalnih droga te novih psihoaktivnih tvari. Osim toga, društvena poželjnost se mogla javiti kod odgovora na pitanja o samopoštovanju i privrženosti prema romantičnim partnerima jer se ljudi uglavnom žele prikazati u pozitivnom smislu te odbijaju dati odgovore koji bi ih ocrtavali u negativnom. Kako bi se doskočilo ovom problemu, sudionike se potaknulo na iskreno odgovaranje na način da je u uputi prije samog ispunjavanja *online* upitnika naglašena anonimnost ispunjavanja upitnika te činjenica kako se prikupljeni podaci analiziraju isključivo na grupnoj razini te ih se ni u kojem slučaju ne može povezati s pojedinačnim odgovorima sudionika.

Još jedno ograničenje provedenog istraživanja nalazi se u činjenici kako je isto provedeno *online* radi čega nisu osigurani standardizirani uvjeti pri ispunjavanju upitnika. Na sudionike su različito mogli utjecati čimbenici poput doba dana kada su ispunjavali upitnik, razina svjetlosti i buke kojoj su bili izloženi, vremenske prilike, stres, umor i slično. Osim toga, korištenjem *online* upitnika upitna je reprezentativnost uzorka kao i vjerodostojnost sudionika zbog nedostatka kontrole nad njima (Milas, 2005). Ipak, unatoč navedenim nedostacima, prednosti *online* upitnika su ekonomičnost i ušteda (besplatno je), brzina ispunjavanja i slanja te visoka razina privatnosti i anonimnosti sudionika (Milas, 2005).

Ovo se istraživanje, unatoč spomenutim nedostacima i ograničenjima, bavilo temom koja je izrazito društveno važna. Analizom literature utvrđeno je da do sada nije provedeno istraživanje kojim se u odnos dovodi navedene konstrukte, a prijašnja istraživanja u drugim zemljama pokazuju određene nedosljednosti što provedbu ovog istraživanja čini opravdanom. Zbog navedenog je tema

ovog diplomskog rada relevantna za proučavanje, a spoznaje dobivene istraživanjem iste mogle bi biti korisne te pridonijeti stjecanju potpunijeg razumijevanja navedenog odnosa.

Razlog za zabrinutost odnosi se na činjenicu da rezultati pokazuju da je gotovo 2/3 sudionika (64,3%) muškog spola konzumiralo ilegalne droge u svom životu, a to je učinila i skoro polovica žena (46,4%). Nužno je, dakle, baviti se ovom temom kako bi se stekao detaljniji uvid u čimbenike koji utječu na konzumaciju sredstava ovisnosti koja je prikazana kao ozbiljan, brzo razvijajući problem suvremenog svijeta. Osim što predstavlja ugrozu za zdravlje i ekonomiju zemalja te ugrožava njihovu opću dobrobit, ostavlja brojne štetne posljedice na konzumentima i njihovoj užoj i široj socijalnoj zajednici (World Drug Report, 2021). Navedene prijetnje zdravlju i dobrobiti, kao i sigurnosti i održivom razvoju zahtijevaju redovito praćenje ovog fenomena, planiranje intervencija te preventivskih programa. Nadalje, važno je osigurati adekvatno liječenje i rehabilitaciju ovisnicima te provoditi prikladne mjere za smanjenje nezakonitih postupaka povezanih s proizvodnjom i obradom, prodajom i konzumacijom sredstava ovisnosti. Osim toga, istraživanjem su poduprte postavke tzv. teorije vrata s obzirom da je učestalost opijanja (i kod ženskih i muških sudionika) bila statistički značajan prediktor životne prevalencije konzumacije sredstava ovisnosti. Navedeno upućuje na važnost razvoja i poduzimanja preventivnih mjera kojima bi se educiralo o nužnosti odgode i sprječavanja česte konzumacije alkoholnih pića kao i ekscesivnog opijanja. Potrebno je educirati o brojnim štetnim posljedicama koje konzumacija sredstava ovisnosti ostavlja, provođenjem edukacija djece i mladih, roditelja, zaposlenika škola i drugih osoba koje rade s djecom i mladima i sl. Nadalje, u literaturi se navodi da stilovi privrženosti, barem djelomično, svoj utjecaj na zdravstveno ponašanje ostvaruju kroz samopoštovanje. Ovim se istraživanjem pokazalo da je samosviđanje prediktor koji statistički značajno predviđa varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga (kod muških sudionika) zbog čega treba raditi na osnaživanju djece te povećanju njihovog samopoštovanja već od vrtićke dobi, a osobito u razdoblju adolescencije jer većina autora smatra da je to ključno razdoblje u razvoju samopoštovanja. Konkretno, potrebno je samopoštovanje kod djece razvijati prvenstveno kroz interakcije sa roditeljima, obitelji, ali i širom okolinom koja treba biti podržavajuća. Isto tako, prijašnja istraživanja pokazala su da postoji značajna povezanost između rekreativnog bavljenja sportom i visoke razine samopoštovanja (Bungić i Barić, 2009) stoga se preporuča dodatno naglašavati i poticati aspekt tjelesne aktivnosti djece.

U budućim se istraživanjima preporuča koristiti probabilistički i veći uzorak s jednakom zastupljenošću oba spola te različitih područja studiranja. Nadalje, preporuča se, osim studenata, istraživanje proširiti na populaciju ostalih odraslih osoba Republike Hrvatske. U sljedećim bi istraživanjima bilo zanimljivo ispitati širi spektar privrženosti prema romantičnim partnerima na način da se umjesto mjera samoprocjene koristi metoda intervjua. Osim toga, za dobivanje cjelovitije slike o privrženosti u odrasloj dobi u budućim istraživanjima valjalo bi uključiti i različite aspekte funkcioniranja pojedinca, primjerice osobine ličnosti. Preporuča se da se prevalencija konzumacije sredstava ovisnosti u budućim istraživanjima u Hrvatskoj i dalje sustavno prati. Nadalje, buduća bi istraživanja, sukladno činjenici da se svakodnevno pojavljuju novi oblici ovisnosti, trebala koristiti sveobuhvatnije mjere učestalosti konzumacije različitih sredstava ovisnosti s obzirom da istraživanja pokazuju da su mladi skloni eksperimentiranju sa sredstvima ovisnosti, koja su dostupnija nego ikad.

6. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bio je prikupiti podatke o konzumaciji različitih sredstava ovisnosti te ispitati odnos konzumacije sredstava ovisnosti, stilova privrženosti u romantičnim odnosima i samopoštovanja kod osoba mlađe odrasle dobi. Sukladno nalazima provedenog istraživanja zaključuje se:

Muškarci su češće konzumirali sva ispitivana sredstva ovisnosti i postigli statistički značajno više rezultate na dimenziji samosviđanja u odnosu na žene, a značajne spolne razlike na dimenzijama samokompetentnosti, izbjegavanja i anksioznosti nisu utvrđene. Hipoteza 1., kojom je pretpostavljeno da će muškarci češće konzumirati sredstva ovisnosti te postizati više rezultate na dimenzijama samosviđanja, samokompetentnosti i dimenziji izbjegavanja, a niže na dimenziji anksioznosti u odnosu na žene, djelomično je potvrđena.

Utvrđena je statistički značajna negativna korelacija životne prevalencije s dimenzijom samosviđanja samo kod muškaraca. Nisu utvrđene statistički značajne korelacije između životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga i dimenzija privrženosti prema romantičnom partneru (izbjegavanje i anksioznost) te dimenzija samokompetencije kod muškaraca i žena. Hipoteza 2., kojom je pretpostavljeno da će životna prevalencija konzumacije ilegalnih droga i kod žena i muškaraca pozitivno korelirati s dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti, a negativno s dimenzijama samosviđanja i samokompetencije, djelomično je potvrđena.

Dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija statistički su značajno predviđali varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga kod oba spola. Temeljem ovog seta prediktora objašnjeno je 18,3% varijance kriterija kod žena te 36,8% kod muškaraca, a najboljim su se prediktorima životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga pokazali učestalost opijanja (kod žena i kod muškaraca) te samosviđanje (kod muškaraca). Hipoteza 3., kojom je pretpostavljeno da će varijancu životne prevalencije konzumacije ilegalnih droga i kod žena i kod muškaraca značajno predviđati dob prve konzumacije alkohola, učestalost opijanja, izbjegavanje, anksioznost, samosviđanje i samokompetencija, je potvrđena.

7. LITERATURA

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. i Wall, S. N. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
<https://doi.org/10.4324/9781315802428>
- Alavi, H. R. (2012). The Role of Self-esteem in Tendency towards Drugs, Theft and Prostitution. *Addiction and Health*, 3(3-4), 119-124.
- Aslund, C., Nordquist, N., Comasco, E., Leppert, J., Oreland, L. i Nilsson, K. W. (2011). Maltreatment, MAOA, and delinquency: sex differences in gene-environment interaction in a large population-based cohort of adolescents. *Behavior genetics*, 41(2), 262–272.
<https://doi.org/10.1007/s10519-010-9356-y>
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J. i Gosling, S. D. (2015). Age and gender differences in self-esteem: A cross-cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111, 396-410.
- Borhani, Y. (2013). Substance abuse and insecure attachment styles: a relational study. *LUX: A Journal of Transdisciplinary Writing and Research from Claremont Graduate University*, 2(1). <https://doi.org/10.5642/lux.201301.04>
- Bouillet, D. (2007). Mladi i psihoaktivne supstance: eksperimentiranje ili put u ovisnost. U V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi: problem ili resurs* (str. 203-233). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Volume 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Brlas, S. (2017). *Terminološki opisni rječnik ovisnosti* (6., preuređeno izdanje). Zagreb: Medicinska naklada.
- Budimlija, S. (2006). Slika o sebi i privrženost u ljubavnim odnosima (diplomski rad). Zagreb, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Bungić, M. i Barić, R. (2009). Tjelesno vježbanje i neki aspektu psihološkog zdravlja. *Hrvatski sportsko medicinski vjesnik*, 24 (2), 65-75.

- Caspers, K. M., Cadoret, R. J., Langbehn, D., Yucuis, R. i Troutman, B. (2005). Contributions of attachment style and perceived social support to lifetime use of illicit substances. *Addictive Behaviors* 30(5), 1007-1011. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2004.09.001>
- Centers for Disease Control and Prevention (2022). *Alcohol and Public Health*. Pribavljeno 10. siječnja 2023. s adrese <https://www.cdc.gov/alcohol/fact-sheets/alcohol-and-other-substance-use.html>
- Del Giudice, M. (2011). Sex Differences in Romantic Attachment: A Meta-Analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 193-214. <https://doi.org/10.1177/0146167210392789>
- DeWit, D. J., Adlaf, E. M., Offord, D. R. i Ogborne, A. C. (2000). Age at first alcohol use: a risk factor for the development of alcohol disorders. *The American Journal of Psychiatry*, 157(5), 745-50. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.5.745>
- Diamond, L. M. i Fagundes, C. P. (2010). Psychobiological research on attachment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(2), 218–225. <https://doi.org/10.1177/0265407509360906>
- Dobešová Cakirpaloglu, S., Čech, T. i Štenclová, V. (2020). The relation of self-esteem on risk behaviour among emerging adolescents, *EDULEARN20 Proceedings*, 3651-3657. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2020.1010>
- Doumas, D. M., Blasey, C. M. i Mitchell, S. (2006). Adult Attachment, Emotional Distress, and Interpersonal Problems in Alcohol and Drug Dependency Treatment. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 24(4), 41-54. https://doi.org/10.1300/J020v24n04_04
- Družić Ljubotina, O. i Ljubotina, D. (2014). Odnos siromaštva i nekih aspekata psihološke dobrobiti. *Socijalna psihijatrija*, 42(2), 86-101.
- El-Guebaly, N. (2007). Investigating the association between moderate drinking and mental health. *Annals of Epidemiology*, 17(5), 55-62. <https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2007.01.013>
- Esser, M. B., Pickens, C. M., Guy, G. P., Jr i Evans, M. E. (2021). Binge Drinking, Other Substance Use, and Concurrent Use in the U.S., 2016-2018. *American journal of preventive medicine*, 60(2), 169–178. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2020.08.025>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, (2020). ESPAD report 2019 – Results from the European school survey project on alcohol and other drugs, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2810/877033>

- Glavak Tkalić, R., Miletić, G. M., Maričić, J. i Wertag, A. (2012.) *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: istraživačko izvješće*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske.
- Guttmanova, K., Bailey, J. A., Hill, K. G., Lee, J. O., Hawkins, J. D., Woods, M. L. i Catalano, R. F. (2011). Sensitive Periods for Adolescent Alcohol Use Initiation: Predicting the Lifetime Occurrence and Chronicity of Alcohol Problems in Adulthood. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 72(2) , 221-231.
- Hazan, C. i Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationship. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1
- Hazan, C. i Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Henry, K. L. (2008). Low prosocial attachment, involvement with drug-using peers, and adolescent drug use: A longitudinal examination of mediational mechanisms. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22(2), 302–308. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.22.2.302>
- Hingson R.W., Heeren T. i Winter M. R. (2006). Age at drinking onset and alcohol dependence: age at onset, duration, and severity. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 160(7), 739-46. <https://doi.org/10.1001/archpedi.160.7.739>
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Holmila, M. i Raitasalo, K. (2005). Gender differences in drinking: why do they still exist?. *Addiction*, 100(12), 1763-1769.
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanovog inventara iskustva u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73-91.
- Kandel, D. B., Yamaguchi, K. i Chen, K. (1992). Stages of progression in drug involvement from adolescence to adulthood: further evidence for the gateway theory. *Journal of Studies on Alcohol*, 53, 447–457.
- Kassel, J. D., Wardle, M. i Roberts, J. E. (2007). Adult Attachment Security and College Substance Use. *Addictive Behaviors*, 32(6), 1164-1176. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2006.08.005>

- Kirton, M. J. (2000). Transitional factors influencing the academic persistence of first-semester undergraduate freshmen. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 61(2), 522.
- Kleinig, J. (2015). Ready for Retirement: The Gateway Drug Hypothesis. *Substance use & misuse*, 50(8), 971–975. <https://doi.org/10.3109/10826084.2015.1007679>
- Kooreman, H. (2017). *The Impact of Substance Use on the Developing Brain*. The Center for Health Policy at the IU Richard M. Fairbanks School of Public Health, Indianapolis.
- Kounenou, K. (2010). Exploration of the relationship among drug use & alcohol drinking, entertainment activities and self-esteem in Greek University students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1906–1910.
- Leary, M. R. (1999). Making Sense of Self-Esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 8(1), 32-35.
- Lee, C. G., Seo, D. C., Torabi, M. R., Lohrmann, D. K. i Song, T. M. (2018). Longitudinal Trajectory of the Relationship Between Self-Esteem and Substance Use From Adolescence to Young Adulthood. *Journal of School Health*, 88(1), 9-14. <https://doi.org/10.1111/josh.12574>
- Longmore, M. A., Manning, W. D., Giordano, P. C. i Rudolph, J. L. (2004). Self-esteem, depressive symptoms, and adolescents' sexual onset. *Social Psychology Quarterly*, 67, 279-295. <https://doi.org/10.1177/019027250406700304>
- Martínez Maldonado, R., Pedrão, L. J., Alonso Castillo, M. M., López García, K. S. i Oliva Rodríguez, N. N. (2008). Self-esteem, perceived self-efficacy, consumption of tobacco and alcohol in secondary students from urban and rural areas of Monterrey, Nuevo León, México. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 16. <https://www.scielo.br/j/rlae/a/sFbgz4Z3VMZnsPnYgbJzmGt/?lang=en>
- Meredith, P., Moyle, R. i Kerley, L. (2020). Substance Use: Links with Sensory Sensitivity, Attachment Insecurity, and Distress in Young Adults. *Substance Use & Misuse*, 55(11), 1817-1824. <https://doi.org/10.1080/10826084.2020.1766502>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.

- Milić, M. (2018). *Odnos životnih ciljeva, funkcija autobiografskog pamćenja i samopoštovanja na prijelazu u ranu odraslu dob*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet.
- Muñoz-París, M. J. i Ruiz-Muñoz, A. M. (2008). Self-esteem level and correlation to risk behaviour of students at the University of Almería (Spain). *Enfermeria Clinica*, 18(2), 70-76. [https://doi.org/10.1016/S1130-8621\(08\)70701-0](https://doi.org/10.1016/S1130-8621(08)70701-0)
- Nasozi, L., Nakinaabi, S., Uwamahoro, N., Sambwe, P., Naiga, S. i Nakato Nabbosa, R. (2023). *Peer Pressure, Self-esteem, and Risky Sexual Behavior among University Students*. Neobjavljena doktorska disertacija. Kampala: Makerere University.
- O'Grady, K. E., Arria, A. M., Fitzelle, D. M. i Wish, E. D. (2008). Heavy Drinking and Polydrug Use among College Students. *Journal of drug issues*, 38(2), 445–466. <https://doi.org/10.1177/002204260803800204>
- Richter, L., Pugh, B. S., Smith, P. H. i Ball, S. A. (2017). The co-occurrence of nicotine and other substance use and addiction among youth and adults in the United States: implications for research, practice, and policy. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 43(2), 132-145. <https://doi.org/10.1080/00952990.2016.1193511>
- Rosenberg, F. R., Rosenberg, M. i McCord, J. (1978). Self-esteem and delinquency. *Journal of Youth and Adolescence*, 7, 279-294. <https://doi.org/10.1007/BF01537978>
- Ručević, S. i Mihalj, I. (2013). Privrženost u adolescenciji – odnos kvalitete, stilova i dimenzija privrženosti: Usporedba djevojaka i mladića. *Psihologijske teme*, 22 (1), 69-91. <https://hrcak.srce.hr/100707>
- Rutledge, P. C. i Sher, K. J. (2001). Heavy drinking from the freshman year into early young adulthood: The roles of stress, tension-reduction drinking motives, gender and personality. *Journal of Studies on Alcohol*, 62(4), 457–466. <https://doi.org/10.15288/jsa.2001.62.457>
- Schindler, A., Rainer T., Sack P., Gemeinhardt B., Kustner U. i Eckert, J. (2005). Attachment and substance use disorders: A review of the literature and a study in drug dependent adolescents. *Attachment & Human Development*, 7(3), 207-228.
- Schulte, M. T. i Hser, Y. I. (2014). Substance use and associated health conditions throughout the lifespan. *Public Health Reviews*, 35(2). <https://doi10.1007/bf03391702>

- Serowoky, M. L. i Kwasky, A. N. (2017). Health Behaviors Survey: an examination of undergraduate students' substance use. *Journal of Addictions Nursing*, 28(2), 63-70. <https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000165>
- Simpson, J. A. i Belsky, J. (2008). Attachment theory within a modern evolutionary framework. U J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 131-157). The Guilford Press.
- Skidmore, C. R., Kaufman, E. A. i Crowell, S. E. (2016). Substance Use Among College Students. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 25(4), 735-753. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2016.06.004>
- Song, A. V. i Ling, P. M. (2011). Social smoking among young adults: Investigation of intentions and attempts to quit. *American Journal of Public Health*, 101(7), 1291–1296. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2010.300012>
- Stamać Ožanić, M. (2020). *Provjera Higginsove teorije neusklađenoga pojma o sebi adolescenata u odnosu na očekivanja roditelja i vršnjaka*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Šalamon, S., Sabljčić, L. i Radić, A. (2015). *Svijet ovisnosti, vodič za roditelje (brošura)*. Zagreb: Nastavni zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“.
- Štimac Grbić, D., Glavak Tkalić, R. (ur.) (2020). *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.-2019.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Tafarodi, R. W. i Swann, W. B. (2001). *Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. Personality and Individual Differences*, 31(5), 653-673.
- Tevendale, H. D., Lightfoot, M. i Slocum, S. L. (2009). Individual and environmental protective factors for risky sexual behavior among homeless youth: An exploration of gender differences. *AIDS and Behavior*, 13, 154-164. <https://doi.org/10.1007/s10461-008-9395-z>
- Thorberg, F. i Lyvers, M. (2006). Attachment, Fear of Intimacy and Differentiation of Self Among Clients in Substance Disorder Treatment Facilities. *Addictive Behaviors*, 31(4), 732-737. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2005.05.050>
- Waters, K., Harris K., Hall, S., Nazir, N. i Waigandt, A. (2006). Characteristics of Social Smoking Among College Students, *Journal of American College Health*, 55(3), 133-139. <https://doi.org/10.3200/JACH.55.3.133-139>

World Drug Report 2021. (2021): Vienna. United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC.

World Drug Report 2022. (2022): Vienna. United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC.

Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (2019). Pribavljeno 10. siječnja 2023. s adrese <https://www.zakon.hr/z/293/Zakon-o-suzbijanju-zlouporabe-droga>